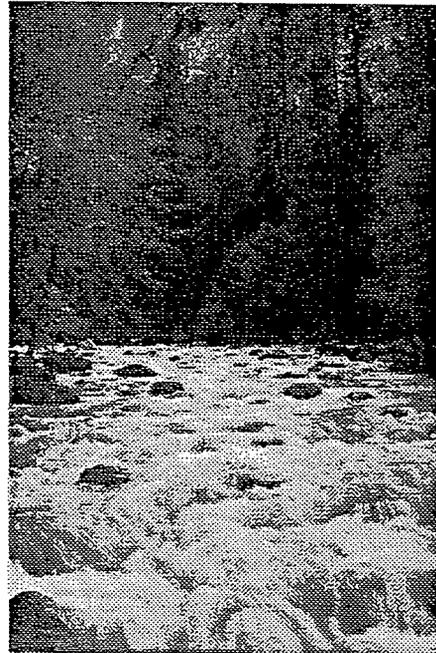

Gimme Some Water... on the Rocks!
Where Did Moshe Go Wrong?

Source Materials
Rabbi Efrem Goldberg
reg@brsonline.org

① חזקוני (ז'ל-יט)
NUMBERS (20:1-13)

פולג חקא

א וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְּבַר־צֶן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיָּשֶׁב הָעָם
ב בְּקֶדֶשׁ וַתָּמָת שָׁם מֵרִים וַתִּקְבֹּר שָׁם. וְלֹא־יְהִי מִיָּמַי לְעֵדָה וַיִּקְהָלוּ עַל־
ג מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן: וַיִּרְבַּב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוֹ נִגְעַנּוּ בַּגִּיעַ
ד אַחֲיֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה: וְלָמָּה הִבַּאתֶם אֶת־קְהַל יִהוּדָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת
ה שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעֵינֵינוּ: וְלָמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לְהִבְיֵא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם
ו הַרְעָה הַזֶּה לֹא אֶמְקוֹם זָרַע וַתֵּאֲנֶה וְגִפְוֹן וְרָמוֹן וַיִּמֵּים אֵין לְשִׁתּוֹת: וַיִּבְאֵ
ז מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקְּהָל אֶל־פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיִּרְא
ח כְּבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם:

י וַיִּדְבַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: קַח אֶת־הַמַּטֵּה וְהַקְּהָל אֶת־הָעֵדָה אֹתָהּ
יא וְאַהֲרֹן אַחִיךָ וְדַבַּרְתֶּם אֶל־הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִימֵיו וַהּוֹצֵאתִי לָהֶם
יב מַיִם מִן־הַסֵּלַע וְהִשְׁקִיתִי אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־
יג הַמַּטֵּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ: וַיִּקְהָלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקְּהָל אֶל־
יד פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שְׁמַעוּ נָא הַמְּרִים הַמִּן־הַסֵּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם
יז מַיִם: וַיִּרְם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֵּלַע בְּמַטְהוֹ פַּעַמַיִם וַיִּצְאוּ מִיָּם רַבִּים
יח וַתִּשָּׂת הָעֵדָה וּבְעִירָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־
יט אַהֲרֹן יֵצֵן לֹא־הָאֲמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא
כֹּי תִבְיֵאוּ אֶת־הַקְּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם: הִמָּה מִי מְרִיבָה
כז אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקְרָשׁ בָּם:

¹ The Children of Israel, the whole assembly, arrived at the Wilderness of Zin* in the first month and the people settled in Kadesh. Miriam died there and she was buried there. ² There was no water for the assembly,* and they gathered against Moses and Aaron. ³ The people quarreled with Moses and spoke up, saying, "If only we had perished as our brethren perished before HASHEM! ⁴ Why have you brought the congregation of HASHEM to this wilderness to die there, we and our animals? ⁵ And why did you bring us up from Egypt to bring us to this evil place? — not a place of seed, or fig, or grape, or pomegranate; and there is no water to drink!"

⁶ Moses and Aaron went from the presence of the congregation to the entrance of the Tent of Meeting and fell on their faces. The glory of HASHEM appeared to them.

⁷ HASHEM spoke to Moses, saying, ⁸ "Take the staff and gather together the assembly, you and Aaron your brother, and speak to the rock before their eyes that it shall give its waters. You shall bring forth for them water from the rock and give drink to the assembly and to their animals."

⁹ Moses took the staff from before HASHEM, as He had commanded him.

¹⁰ Moses and Aaron gathered the congregation before the rock and he said to them, "Listen now, O rebels, shall we bring forth water for you from this rock?"

¹¹ Then Moses raised his arm and struck the rock with his staff twice; abundant water came forth and the assembly and their animals drank.

¹² HASHEM said to Moses and to Aaron, "Because you did not believe in Me to sanctify Me in the eyes of the Children of Israel,* therefore you will not bring this congregation to the Land that I have given them." ¹³ They are the waters of strife, where the Children of Israel contended with HASHEM, and He was sanctified through them.

② חזקוני (פולג חקא)
RAMBAN (CHUKAS)

והאמת • כי הענין סוד גדול מסתרי התורה.

The Truth [Cabalistic explanation] is that this subject [i.e., the nature of Moses' sin in the incident of the waters of Meribah] is one of the great secrets amongst the mysteries of the Torah.

③ ע"ר (גל חקל)

RASHI (CHUKAS)

להקדישני. שאלו דברתם אל הסלע
הסלע והוליא הייתי מקודש לעיני העדה, ואומרים מה סלע
זה שאלו מדבר ואלו שומע ואלו לריך לפרנסה מקיים
דבורו של מקום, ק"ו אנו: 4

□ והוציא - TO SANCTIFY ME. - For had you spoken to the rock
and it would have brought forth water, - I would have been sanctified
before the eyes of the assembly, - and they would have said, - and they would have said, -
"Now, if this rock, - which neither speaks nor hears, - and does not
need subsistence, - fulfills the word of the Omnipresent, - how
much more so should we fulfill His word."

"רמב"ן ④
RAMBAN

החטא 79 במשה ואהרן במי מריבה אינו מתפרסם בכתוב. (ורש"י פ"י 80 מפני שצוה אותם
ודברתם אל הסלע, ולא אמר והכיתם, שאלו דברו היה הקב"ה מתקדש לעיני כל העדה ואומרים
ומה סלע זה שאינו שומע 81 ואינו מדבר מקיים דברו של הקב"ה, אנו על אחת כמה וכמה.
ודברי אגדה הם 82, אבל לא נתחווירו, 83 מאחר שצוה קח את המטה יש במשמע שיכה בו *.
ואלו היה רצונו בדבור בלבד מה המטה הזה בידו, וכן במכות מצרים שאמר והמטה אשר נהפך
לנחש תקח בידך 84, הוא להכות בו, ולפעמים יאמר נטה את ירך 84, ורצונו לומר להכות במטה,
כי הכתוב יקצר בדבר הנשמע, ואין הנס גדול בדבור * יותר מההכאה, כי הכל שוה אצל הסלע.
ועוד למה אמר בזה מעלתם בי 85, והוצאה בדבור אל הסלע הזה הוא מה שנזכר במעשה *.
שיאמרו והיא שומעת כי השם יוציא מים מן הסלע הזה, כדרך כי היא שמעה את כל אמרי
ה' 86, וכן עשו כמו שאמר, ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם וגר',
והנה הסלע שומעת באמרו כן לכולן.

These words are [in the nature of] a
homiletic interpretation, 86 but they do not clarify [the matter]. For
since G-d had commanded Moses: *Take the rod*, 85 it implied that he
should smite [the rock] with it, for had He only wanted that he should
speak to it, what was [the point of] this rod in his hand? Similarly, in
the [case of the] plagues of Egypt where He said, *and the rod which
was turned to a serpent shalt thou take in thy hand* 87 it was in order to
smite with it; 88 and sometimes He said, *Stretch forth thy hand* [with
thy rod], 89 when the meaning is: "to smite with the rod," since
Scripture writes briefly when the subject-matter is self-understood.
Moreover, the miracle [involved in the rock giving forth water] is no
greater if [accomplished] by speech than by smiting, for as far as the
rock is concerned both are equal. Furthermore [if the sin consisted of
smiting the rock], why did He say about this: *ye* [Moses and Aaron]
trespassed against Me? 90 [It cannot be because they failed to *speak* to
the rock], for the [fulfillment of the] command to [Moses to] *speak* to
the rock is indeed [also] mentioned at the occurrence [of the event]!
Thus He commanded [Moses and Aaron] to say whilst the rock
"listens" that G-d will bring forth water out of this rock, similar to
[that which Joshua said about a stone which he put up as a witness to
the covenant which he made with the people], *for 'it hath heard' all
the words of the Eternal.* 91 And they [Moses and Aaron] indeed did so,
as Scripture states, *And Moses and Aaron gathered the assembly
together before the rock, and he said unto them etc.* 92 Thus the rock
did "hear" when he [Moses] spoke these words to all the people!

⑤ רמב"ם (מורה נבוכים פרק 3)
RAMBAM

1 אבל בספרי הנביאים נמצא זה בהם הרבה. אמר הן
2 בעבדיו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה מה יצדק אנוש עם אלוה. ומה יזכה ילוד אשה. ושלמה
3 המע"ה אמר סתם כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ואתה יודע שארון
4 הראשונים והאחרונים מרע"ה כבר אמר אליו הש"י יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני
5 ישראל. על אשר מריתם את פי כמי מריבה. על אשר לא קדשתם אותי. ותצאו ע"ה הוא
6 שנטה לצד אחד מקצוות ממעלות המדות והוא הסבלנות כאשר נטה לצד הרגזות באמרו
7 שמעו נא המורים דקדק עליו השם יתברך שיהיה אדם כמוהו כועס ילפני ערת ישראל. במקום
8 שאין ראוי בו הכעס וכיוצא בזה בדיון האיש ההוא חילל השם יתברך מפני שמתנועותיו
9 ומדבריו כולם למדים והיו מקוים להגיע בהם אל הצלת העוה"ז והעוה"ב ואיך יראה בו הכעס
10 והוא מפעולות הרע כמו שביארנו. ולא יבא כי אם מתכונות רעות מתכונות הנפש, אבל
11 אמרו בענין מריתם פי הוא כמו שאבאר. והוא שלא היה מדבר עם סכלים. ולא עם מי שאין
12 לו מעלה. אבל עם אנשים שהקטנה שבנשיות היתה כחזקאל בן בוזי כמו שזכרנו חכמים. וכל
13 מה שיאמר או יעשה יכתתנו. וכאשר ראוהו שכעס. אמרו שהוא ע"ה (ודאי) [שבא] אין
14 עליו פחיתות מדה. ולולא שהיה יודע שהש"י כעס עלינו בבקשת המים ושאתנו הכעסנוהו
15 יתברך לא היה כועס. ואנו לא מצינו שהש"י כעס בדברו אליו בזה הענין. אבל אמר קת את
המטה והקהל את העדה [וגו'].

16

The prophets have stressed [the fact that human beings, by nature, have shortcomings], as it is written,³⁴ "He does not trust His servants," and it is written,³⁵ "What merit will a man born of woman possess?" And King Solomon said definitively,³⁶ "There is no righteous man on the earth who does [only] good and does not sin."

And of the master of [all mankind, of both] the former and the latter generations, Moses, our teacher, it is written,³⁷ "Since you did not believe in Me, to sanctify Me before all the children of Israel...," "for you rebelled against My edict at the waters of Merivah," and "because you did not sanctify Me."³⁸

He sinned, because his nature was inclined to one of the extremes of the emotional characteristics, showing anger [instead of the median, which is] patience, as it is written,³⁹ "Listen, you rebellious ones." God rebuked him, for a person like him should not have displayed anger toward the Jewish people in a situation where anger is not called for. For his level, this was considered a desecration of God's name.

[Why was every particular of Moses' conduct so important?] Because [the people] would learn from each of his deeds and words, and [by emulating his example,] they hoped to merit success in this world and in the world to come. How then could anger come from such a person? For anger is an improper act as explained, coming from an undesirable character trait.

With regard to this, it is written, "for you rebelled against My edict," for the reasons I will explain: [Moses] was not speaking with a mass of common people, but rather with individuals on a high spiritual level. Our Sages say⁴⁰ that the lowest of their women was on the level of [the prophet] Ezekiel, the son of Buzi, and they would evaluate everything [Moses] said or did. When they saw that he became angry, [knowing] that he was not among those whose emotional qualities were impaired, they assumed that God had already become enraged against them for asking for water, and that they had already incurred God's rage. For [otherwise], Moses would not have become angry. [This was not the case, for] God did not show either anger or rage when speaking with him. He [merely] said,⁴¹ "Take the staff... and give water to the congregation and their flocks." [Since Moses created a mistaken impression of God's will, it was considered a sin.]

ואמר כי משה רבינו ע"ה חטאו הוא שנטה לצד הרגזנות באמרו שמעו נא המורים, דקדק עליו הש"י שיהיה אדם כמוהו כועס לפני עדת בני ישראל במקום שאין בו ראוי הכעס, וכל כיוצא בזה בדיון האיש ההוא חלול השם מפני שמתנועותיו כלם ומדבריו היו למדין והיו מקוין להגיע בהם אל הצלחות⁸⁸ העולם הזה והעולם הבא, ואיך יראה עליו הכעס והוא מן הפעולות הרעות ולא תבא כי אם מתכונה רעה מתכונות הנפש, אבל אמרו בו מריתם פי⁸⁹ הוא כמו שאבאר, שהוא לא היה מדבר עם סכלים ולא עם מי שאין לו מעלה⁹⁰ אבל אשה⁹¹ קטנה שבנשיהם היתה כיוצא בן בוזי כמו שזכרו החכמים⁹², וכל מה שיאמר או יעשה יבחנוהו*, וכאשר ראוהו שכעס אמרו שהוא ע"ה אין בו⁹³ פחיתות מדה* ולולי שהיה יודע שהשם כעס עלינו בבקשת המים ושנאחנו הכעסנו אותו יתברך לא היה כועס, ואנחנו לא מצאנו לשם יתעלה שכעס בדברו אליו בזה הענין, אבל אמר קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם⁹⁴, והנה התרנו ספק מספקי התורה שנאמרו בו דברים רבים ונשאל פעמים רבים אי זה חטא חטא, וראה מה שנאמר בו ומה שאמרנו בו אנחנו, והאמת יורה⁹⁵ דרכו, אלו דבריו ז"ל, הוסיף הבל על הבלים⁹⁶, שהכתוב אמר מריתם פי, שעברו על דברו, ואמר לא האמנתם בי שלא האמינו בו*, אין העונש⁹⁷ בעבור שכעס, ויותר היה ראוי שיהיה העונש על משה כשקצף⁹⁸ על פקודי החיל בחנם, והכתוב לא ספר כלל שכעס*, כי שמעו נא המורים תוכחת כדרך ממרים⁹⁹ הייתם עם ה' ועוד כי אהרן לא כעס מימיו, כי בשלום ובמישור הלך* מעדו, ועוד שאי אפשר שלא היה כעס גדול מאת השם עליהם בעשותם מריבה עם משה, ובכל¹ הנסיונות במדבר, חטאם הגדול כשאמרו² למה העליתנו ממצרים, שירצו להיות עבדים לשונאיהם בעבודת פרך מלהיות עם האלהים כבן העובד את אביו, וכן אמר הכתוב יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים³, ובפעם הראשונה אמרו פחות מזה, למה זה העליתנו ממצרים להמית אותי ואת בני ואת מקני בצמא*, והיה עליהם קצף גדול ואשמה רבה כמו שאמר ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל וגומר⁴, ובכאן כתוב מפורש המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה'⁵, ומה פשע גדול מזה הוי רב את יצרו⁶, ומשה אמר גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר⁷, אם כן הם חטאו וגרמו כל הרעה הזאת, ולדברי⁸ הרב אין להם בכל המעשה הזה חטא ופשע כלל*, ומה [שאמר לא מצינו בה' יתברך שכעס*, אבל אמר קח את המטה וגומר, דע כי כאשר צריכים במחיתם* דבר אע"פ שמתלוננים וחוטאים בו והוא רחום יכפר עון ולא יעיר כל חמתו¹⁰, ולא יזכירנו ויתן להם שאלתם¹⁰*, וכן במים הראשונים אמר בנחת רוח עבוך לפני העם וגומר¹¹, אע"פ שהיה שם מסה ומריבה שהזהיר ממנה ולדורות¹², וכן במקו, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים¹³, בדרך אהבה וחבה, אלא שאמר בסוף בדבור השני שמעתי את תלונות¹⁴, הדדיע להם חטאם בלבד אבל כאשר יתלוננו חנם ישפוך עליהם חמת אפו, ובכאן עוד רמו לקצף גדול וחיויב מגפה שנאמר וירא כבוד ה' עליהם¹⁵, שרומז אל הקהל הנזכר והוא מראה יד ה' ההווה¹⁶ במגפות כאשר תראה במרגלים¹⁷ וביום קרח¹⁸ וממחרת¹⁹]. והתימה על הרב שהרי מקרא מלא הוא²⁰, ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם*, וימנה הכתוב החטא הזה עם הנסיונות הגדולים שנסו את ה' במדבר.

He has added *vanity* upon *vanities*⁹⁹ For Scripture says *ye trespassed against Me*,⁹⁰ meaning that they transgressed His command, and He [further] stated, *ye believed not in Me*,⁹⁴ meaning that they lacked faith in Him, [and if so] the punishment [of Moses] was not because he showed anger! [Were this to be his sin], Moses would have deserved punishment [not so much here as] when he *was wroth with the officers of the host*¹⁰⁰ for no reason. Moreover, Scripture [here] does not mention anything about him being angry, for the expression *Hear now, ye rebels*⁹⁶ is [merely a form of] rebuke, similar to that which he [Moses] said: *Ye have been rebellious against the Eternal*.¹⁰¹ Furthermore, Aaron never in his life became angry, for he always *walked in peace and uprightness*.¹⁰² Besides, it is impossible [to suggest, as Rambam does], that G-d was not very angry with them [the people] for their strife with Moses! For throughout all their [previous] trials in the wilderness, their greatest sin was when they said, *wherefore hast thou brought us up out of Egypt?*¹⁰³ and they preferred to be slaves to their enemies doing rigorous work, rather than to be G-d's [people], like a son who serves his father. Thus Scripture says:

*because that ye have rejected the Eternal Who is among you, and have troubled Him with weeping, saying: 'Why, now, came we forth out of Egypt?'*¹⁰⁴ On the first occasion they said even less than this, [namely], *Wherefore hast thou brought us up out of Egypt, to kill us and our children and our cattle with thirst?*¹⁰³ and yet there was great [Divine] wrath against them, and [it was considered] a great sin, just as it is said, *And the name of the place was called Massah [Trying] and Meribah [Strife], because of the striving of the children of Israel etc.*¹⁰⁵ And here it says expressly, *These are the waters of Meribah [Strife], where the children of Israel strove with the Eternal!*¹⁰⁶ What greater transgression can there be than this! *Woe unto him that striveth with his Maker!*¹⁰⁷ And Moses said, *Also the Eternal was angry with me for your sakes, saying: 'Thou also shalt not go in thither.'*¹⁰⁸ If so, it was they [the people] who sinned and brought about all this misfortune! But according to the explanation of the Rabbi [Moshe ben Maimon], they did not commit any transgression and sin at all in this whole affair

And as for that which Rabbi Moshe said: "We do not find that G-d, praised be He, was angry [with the people when He spoke to Moses on this matter], but instead He said: *Take the rod etc.*"⁸⁶ — know that whenever the people needed something for their sustenance, even though they murmured and transgressed [in asking] for it, *He, being full of compassion, forgiveth iniquity . . . and does not stir up all His wrath*,¹⁰⁹ nor does He hold [their sin against them], but He gives them their request.¹¹⁰ Similarly in the [case of the] first [request for] water He said in a peaceful manner, *Pass on before the people etc.*,¹¹¹ even though there was *trial and strife* there,¹⁰⁵ such that He warned them [not to try G-d] in future generations [using it as an example].¹¹² So also in connection with the manna [He said], *Behold, I will cause to*

rain bread from heaven for you,¹¹³ in a phrase indicating love and affection. Only at the end, in the second communication, He said, *I have heard the murmurings of the children of Israel*,¹¹⁴ merely in order to tell them that they had sinned. But [it is only] when they complained for no [good] reason, that *He poured upon them the fury of His anger*.¹¹⁵ And here there is an additional allusion to great wrath, and [the people] being liable to a plague, as it is said, *and the glory of the Eternal appeared unto them*.¹¹⁶ [The expression *unto them*] refers to *the assembly* mentioned [in the first part of the verse], which indicates "the hand of the Eternal" that is present in plagues, as you may note in [incidents of] the spies,¹¹⁷ the day of Korach's punishment,¹¹⁸ and the following day.¹¹⁹ And one must [moreover] wonder at the Rabbi [Moshe ben Maimon, who wrote that the people committed no sin in this affair] since the verse explicitly states, *They angered Him also at the waters of Meribah, and it went ill with Moses because of them!*¹²⁰ And the verse [there] counts this sin amongst the great trials with which they [the people] tested G-d in the wilderness!

1 עושה נס. והנה שני הדברים, האחד מה
2 שאמר "שמעו נא המורים", ומה שהכו בצור
3 פעמיים, הכל היפך האמונה. ולכך תמצא
4 פעמים אומרים ד"ל שהחטא מה שהכה צור
5 פעמיים⁴⁶, ופעמים אומרים שהחטא מה
6 שאמר "שמעו נא המורים"⁴⁷, והכל ענין אחד,
7 שבשעה שעשה השם יתברך נס להם, היה
8 להם להוסיף אמונה ובטחון, ועם האמונה
9 ובטחון אין כאן כעס.

ומה שכתב רש"י שאילו דברתם אל הסלע
היה זה קידוש שמו, שהיו אומרים כי הסלע
שאינו מדבר ואינו שומע מקיים מצות בוראו
— אנו על אחת כמה וכמה, דמשמע מזה
הפירוש "להקדישני" שעל ידי זה יהיה
הקדושה, לא כמו שאמרנו⁴⁸, וכן איתא גם כן
במדרש כמו דברי רש"י⁴⁹, שזה אינו, שאם
כן⁵⁰ יקשה לך קושית הרמב"ן ז"ל, כי אין
חילוק בין הכאה שמכין בסלע גדול כזה, או
בדבור⁵¹. אבל עיקר הפירוש, כי השם יתברך
היה רוצה שיקנו ישראל אמונה שלימה, ויראו
כי הנמצאים נמשכים אחריו יתברך ודבורו.
ואל יהא [ספק] לך, כי הסלע היה מקבל
הדבור של השם יתברך בדרך נס, כמו
שהאדם מקבל את דבר ה', כדכתיב (פסוק ט)
"ודברתם אל הסלע", כי נס היה, והיה הוא
יתברך רוצה שיהיו כל הנמצאים נמשכים
אחר דבור השם יתברך לעשות רצונו מעצמם,
לא על ידי הכרחי, ובוהו יעשו ישראל גם כן
רצון השם יתברך מעצמם בשמחה⁵². ולכך
אמרו שידברו אל הסלע, כי כאשר יקיים מנח
דבור, הנה העשיה היא מרצון ומשמחה, וזהו
ענין האמונה. ולפיכך אם דיבר אל הסלע,
והיה מקבל דבריו ברצון בלי פעל הכרחי,
היה זה קידוש שמו לעשות רצונו באמונה,
ומעשה משה היפך האמונה⁵³. ואף על גב
שבחורב לא היה זה, רק אמר (שמו"ט ו)

"והכית בצור" (י ומכין), זה לא היה שם בפני
כל ישראל, וכאן רצה שיהיו כל ישראל יקנו
אמונה ובטחון בו יתברך, ויראו כי כל
הנמצאים נמשכים אחריו ברצון. ועם כל זה
משה עשה היפך זה, שהכה פעמיים בצור, גם
כעס שאמר "שמעו נא המורים". וזה שאמר
"יען אשר לא האמנתם להקדישני לעיני בני
ישראל", שאילו דברתם — והיו הנמצאים
נמשכים אחר השם יתברך ברצון, היה קדושה
לעיני ישראל, שיהיו נמשכים גם כן אחריו⁵⁴.
ומה שאמר כאן שיקח המטה בידו (פסוק ט)⁵⁵,
לא כשביל שיכה בו, רק בכל האותות
המופתים לקח מטה אלהים בידו (שמו"ט ז),
הרי במלחמת עמלק כשעלה ראש הגבעה
נאמר גם כן (י שמו"ט ט) "ומטה אלהים

בידך", וכן בכל מקום⁵⁶, ואין זה ראייה.
הנה התבאר לך אמיתת הפירוש אשר הוא
אמת וברור, ועיין ותעמיק בפירוש הזה, ומה
שאמרו בזה, ודבר זה ברור. ובספר גבורות ה'
(ומ"ו האחרון דבר ייחודי)

11 שאילו דברתם וכו'. משמע הכא מפני
שלא דברו אל הסלע — חטאו, ואילו בפרשת
בהעלותך כתב (ד"ל לפי י"ב, כ"ט) וכי איזה
קשה, זו"ל או "שמעו נא המורים", משמע
שחטא שלהם היה במה שאמרו "שמעו נא
המורים" (קושי' הר"ט)⁵⁷. ואפשר לומר, דלאו
דווקא נקט (ד"ל ט"ז) "שמעו נא המורים",
אלא נקט רישא דקרא, וסמך אסיפא דקרא.
וגם מפני שכאשר אמרו "שמעו נא המורים"
התחיל החטא, שאלמלא לא כעסו לא באו
לכלל טעות, כמו שפירש רש"י בפרשת מטות
(לפ"ק ל"א, כ"א) אצל "ויקצוף אלעזר על פקודי
החיל"⁵⁸.

1 אמנם כאשר תדע האמת, כי שני החטאים
2 מה שאמר "שמעו נא המורים", וכן מה
3 שהכה את הסלע פעמיים הכל חטא אחד.
4 ומפני שרבים נבוכים בפירוש ענין זה⁵⁶, ולא
5 ידעו לעמוד על אמיתת החטא, יש לפרש
6 החטא הזה. דע, כי החטא של משה ואהרן
7 כדכתיב בקרא "יען אשר לא האמנתם בי
8 להקדישני וגו'", ודבר זה מה שהכו פעמיים
9 אל הסלע כאשר נעשה להם נס⁵⁷, כי זהו
10 יציאה מן האמונה, כי עשו מעשה זה דרך
11 כעס, ומי שעושה מצות השם דרך כעס, בפרט
12 כאשר נעשה להם נס כזה, כמו שעשו הם⁵⁸,
13 שאמרו "שמעו נא המורים", וכן שהכו אל
14 הסלע, אין זה אמונה. כי האמונה הוא מי
15 שבטח בו יתברך, אין לו בו רק שמחה, שזה
16 ענין אמונה, שמאמין בו ובטח בו, ועם
17 הבטחון השמחה⁵⁹. אבל עם הכעס אין כאן
18 אמונה. ומה שהכו פעמיים יורה זה על מעוט
19 האמונה ובטחון בו, ולכך הוא כרעס. ודבר זה

20 ידוע, כי מי שאינו מאמין ובטח בו יתברך
21 בבטחון גמור, הוא בכעס ובמכאובות⁶⁰.
22 וכאשר אמר השם יתברך אל משה להוציא
23 מים מן הצור, היה להם לעשות באמונה בו
24 יתברך, שהרי השם יתברך עושה נס כזה
25 לישראל להוציא מים מן הסלע, ואז היו
26 רואים הבטחון בו יתברך מה שהוא עושה עם
27 הנבראים⁶¹. והיה למשה ולאהרן להתחדש
28 באמונה ובטחון יתירה, ואז היו עושים
29 בשמחה (והם) עם הנס הגדול שעשה השם⁶²,
30 שהיה ראוי לחדש להם אמונה ובטחון בו
יתברך, והיה ראוי להם להוסיף אמונה
ובטחון, והיה ראוי להם השמחה⁶³. ואל
תאמר, הרי לא היה הכעס רק על ישראל⁶⁴,
הנה אין זה קשיא, כי עם האמונה נתחדש
שמחה, לא כעס, ולפיכך לא היה כאן אמונה.
זה שאמר "יען אשר לא האמנתם בי
להקדישני לעיני בני ישראל", כי אם עשו את
הדבר באמונה, והיה להם שמחה במצוה זאת,
שעם כל אמונה שמחה, לפי שהוא בטחון
בטובו יתברך⁶⁵, היה זה קדושה לעיני ישראל
שהיה להעמיץ ולהיות בטוח בו כאשר היה

רמב"ם
 רמב"ם
 RAMBAN

והקרויב מן הדברים שנאמרו

זה והוא טוב לדחות השואל הם דברי רבינו חננאל שכתב כי החטא הוא אמרם המן הסלע זה נוציא * לכם מים ²¹, וראוי שיאמרו יוציא ה' לכם מים, כדרך שאמרו בתת ה' בערב שר לאכול וגומר, וכן בכל הנסים יודיעום כי ה' יעשה עמהם להפליא, ואולי חשבו עם כי משה ואהרן בחכמתם הוציאו להם מים מן הסלע הזה, וזהו לא קדשתם אותי, ומעשה ראשון בצור אמר הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב ²², והשבעים זקנים רואים עומד ענן עומד על הצור והנס מתפרסם כי מעשה ה' הגדול הוא, אבל בכאן לא ראו דבר וטעו מאמר * משה ואהרן, ויתכן שיאמר בזה מעלתם בי ²³, כי הנהגה מן ההקדש נקרא מעילה, בן מרייתם פי ²⁴, שהוא צוה ודברתם אל הסלע לעיניהם, והטעם שאתקדש בעיניהם ²⁵, או וניתם ²⁶ דברי, מן ותמר את משפטי ²⁷, כי לא צויתי שתאמרו ככה *, ויהיה לא האמנתם י, יוצא אל בני ישראל *, או הוא לשון חזוק, לא התחזקתם להקדישני לעיניהם, מן ואמנה ל המשוררים ²⁸, היתד התקועה במקום נאמן ²⁹

The most likely explanation amongst all those that have been said about this matter, and the one best suited to answer a questioner, is that of Rabbeinu Chananel ¹²¹ who wrote [in his commentary] that the sin consisted of their saying, are 'we' to bring you forth water out of this rock? ⁹⁶ They should [not have said "are we", but] "shall the Eternal bring you forth water?" just as they had said when 'the Eternal shall give' you in the evening flesh to eat etc., ¹²² and similarly in [the case of all the] miracles they [Moses and Aaron] informed them that the Eternal would do wonders for them. And [since they did not say so here], perhaps the people thought that Moses and Aaron brought forth the water for them out of the rock through their own wisdom [and that it was not a Divine miracle]. This is [what G-d referred to in saying], ye sanctified Me not. ¹²³ Now in the case of the first episode with the rock, He said, Behold, I will stand before thee there upon the rock in Horeb, ¹²⁴ and the seventy elders saw the pillar of the cloud ¹²⁵ hovering over the rock, and thus it was made apparent to all that the miracle was the deed of the Great G-d. But here, since the people saw nothing, they misunderstood the words of Moses and Aaron [as explained above]. ¹²⁶

It is possible that He said 'm'altam bi' (ye 'trespassed' against Me), ¹²⁵ because if one derives benefit from a sacred object, it is called me'ilah. ¹²⁷ Similarly, He said 'm'rithem pi' (ye rebelled against My commandment) ¹²⁸ because He had commanded them to speak unto the rock before their eyes, ¹²⁹ in order that I should become sanctified in their eyes. Or [it may be that m'rithem pi' ¹²⁸ means] "you have 'changed' My commandment," related to the expression 'vatemer' (and she changed) My ordinances, ¹³⁰ since I did not command you to speak in this manner [are 'we' to bring you forth water out of this rock?]. And [according to Rabbeinu Chananel's explanation, the criticism that] lo he'emantem bi' ¹³¹ (ye believed not in Me) refers [not to Moses and Aaron themselves lacking in belief, but] to the children of Israel [i.e., it does not mean, as it is generally translated, "ye believed not in Me," but " 'ye did not cause the children of Israel to believe in Me' because you did not attribute to Me the bringing forth of the water from the rock"]. Or [the word he'emantem] may mean "strengthening," as if to say: "you did not strengthen yourselves to sanctify Me in their eyes," related to these expressions: 'va'amanah' (and a 'sure' ordinance) concerning the singers; ¹³² the peg that was fastened 'bimkom ne'eman' (in a 'sure' place). ¹³³

(9) nine (3)
Exodus (4)

א בניכם ועל-בנותיכם ונצלתם את-מצרים: ויען משה ויאמר והן לא-
 ב יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא-נראה אליך יהוה: ויאמר
 ג אליו יהוה מזה [מה-זה?] בידך ויאמר מטה: ויאמר השליכהו ארצה
 ד וישלכהו ארצה ויהי לנחש ויגס משה מפניו: ויאמר יהוה אל-משה
 ה שלח ידך נאחו בנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו: למען
 ו יאמינו כי-נראה אליך יהוה אלהי אבתם אלהי אברהם אלהי יצחק
 ז ואלהי יעקב: ויאמר יהוה לו עוד הבא-נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו
 ח ויוצאה והנה ידו מצרעת בשלג: ויאמר השב ידך אל-חיקך וישב ידו
 ט אל-חיקו ויוצאה מחיקו והנה שבה כבשרו: והנה אם-לא יאמינו לך
 י ולא ישמעו לקל האת הראשון והאמינו לקל האת האחרון: והנה אם-
 יא לא יאמינו גם לשני האתות האלה ולא ישמעו לקלה ולקחת מממימי
 הַיָּאֵר וּשְׂפֹכֶת הַיְבֻשָּׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם בַּיְבֻשָּׁה:
 יב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי גַם מִתְּמוּל גַּם
 יג מִשְׁלֹשׁ גַּם מֵאֵז דְּבָרְךָ אֶל-עַבְדְּךָ כִּי כְבֹד-פָּה וְכַבֵּד לְשׁוֹן אֲנִי: וַיֹּאמֶר
 יד יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוּ מִי-יָשׁוּם אֵלֶם אוּ חֵרֶשׁ אוּ פֶקֶח אוּ עֹר
 יה הֲלֹא אֲנִי יְהוָה: וְעַתָּה לֵךְ וְאֲנִי אֶדְבָּר עִם-פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר:
 יז וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח-נָא בְיַד-תְּשַׁלַּח: וַיַּחֲרָאֵף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
 יח הֲלֹא אֶהְרֵן אַחִיךָ הַלֵּוִי יְדַעְתִּי כִּי-דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה-הוּא יֵצֵא
 יט לְקַרְאֲתְךָ וְהֵאָנֹכִי וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ: וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשָׁמַתְּ אֶת-הַדְּבָרִים בְּפִיו
 כ וְאֲנִי אֶדְבָּר עִם-פִּיךָ וְעִם-פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: וְדַבַּר-
 כא הוּא לְךָ אֶל-הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִיֶה לְךָ לְפִה וְאַתָּה תְּהִיֶה לוֹ לְאֵל הָיִים:
 כב וְאֶת-הַמֶּטֶה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-בּוֹ אֶת-הָאֵתוֹת:

¹ Moses responded and said, "But they will not believe me* and they will not heed my voice, for they will say, 'HASHEM did not appear to you.'"

² HASHEM said to him, "What is that in your hand?" and he said, "A staff."³ He said, "Cast it on the ground," and he cast it on the ground and it became a snake. Moses fled from it. ⁴ HASHEM said to Moses, "Stretch out your hand and grasp its tail." He stretched out his hand and grasped it tightly, and it became a staff in his palm. ⁵ "So that they shall believe that HASHEM, the God of their forefathers, appeared to you, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob." ⁶ HASHEM said further to him, "Bring your hand to your bosom," and he brought his hand to his bosom; then he withdrew it and behold, his hand was leprous, like snow. ⁷ He said, "Return your hand to your bosom," and he returned his hand to his bosom; then he removed it from his bosom and behold, it reverted to be like his flesh. ⁸ "It shall be that if they do not believe you and do not heed the voice of the first sign, they will believe the voice of the latter sign. ⁹ And it shall be that if they do not believe even these two signs and do not heed your voice, then you shall take from the water of the River and pour it out on the dry land, and the water that you shall take from the River will become blood when it is on the dry land."

¹⁰ Moses replied to HASHEM, "Please, my Lord, I am not a man of words,* not since yesterday, nor since the day before yesterday, nor since You first spoke to Your servant, for I am heavy of mouth and heavy of speech."

¹¹ Then HASHEM said to him, "Who makes a mouth for man,* or who makes one dumb or deaf, or sighted or blind? Is it not I, HASHEM?" ¹² So now, go! I shall be with your mouth and teach you what you should say."

¹³ He replied, "Please, my Lord, send through whomever You will send!"

¹⁴ The wrath of HASHEM burned against Moses* and He said, "Is there not Aaron your brother, the Levite? I know that he will surely speak; moreover, behold, he is going out to meet you and when he sees you he will rejoice in his heart. ¹⁵ You shall speak to him and put the words in his mouth; and I shall be with your mouth and with his mouth, and teach you both what you are to do. ¹⁶ He shall speak for you to the people; and it will be that he will be your mouth and you will be his leader. ¹⁷ And this staff you shall take in your hand, with which you shall perform the signs."

אמר רב שמואל בר נחמן
 כל שבעת ימי הסנה היה הקדוש ברוך הוא מפתה את
 משה שיילך בשליחותו למצרים הלא הוא דכתיב (שמות ד.
 י) 'גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך' הרי
 ששה ובשביעי אמר לו (שם שם. יג) 'שלח נא ביד תשלח'
 אמר לו הקדוש ברוך הוא משה את אמר 'שלח נא ביד
 תשלח' חייך שאני צוררה לך בכנפיך אימתי פרע לו רבי
 ברכיה אמר רבי לוי ורבי חלבו רבי לוי אמר כל שבעת
 ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לארץ
 ישראל ובשביעי אמר לו (דברים ג. כז) 'כי לא תעבר את
 הירדן הזה' רבי חלבו אמר כל שבעת ימי המלואים היה
 משמש בכהנה גדולה וכסבור שלו היא בשביעי אמר לו
 לא שלך היא אלא של אהרן אחיך היא הלא הוא דכתיב
 'ויהי ביום השמיני'.

⑩ מדכא (וקרא רבה י"א:)

MIDRASH

R. Samuel b. Nahman said: All the seven days of the [burning] bush, the Holy One, blessed be He, was trying to persuade Moses to go on His mission to Egypt. This is [indicated by] what is written, *Also from yesterday, also from the day before, also since Thou hast spoken unto Thy servant* (Ex. iv, 10), which makes six⁴ days, and on the seventh day he said to Him, *Oh Lord, send, I pray Thee, by the hand of him whom Thou wilt send* (ib. 13). Said the Holy One, blessed be He, to Moses: 'As thou livest, I shall tie this in thy skirts.'⁵ When did He repay him? R. Berekiyah gave answers in the name of R. Levi and of R. Helbo. R. Levi said: The [first] seven days of Adar Moses was offering prayer and supplication that he might enter the Land of Israel, and on the seventh,⁶ He said to him: 'Thou shalt not go over this Jordan.' R. Helbo said: All the seven days of consecration Moses ministered in the office of High Priest, and he imagined it was his. On the seventh day He said to him: 'It belongs not to thee but to thy brother Aaron.' This is [indicated by] what is written, AND IT CAME TO PASS ON THE EIGHTH DAY, THAT MOSES CALLED AARON AND HIS SONS AND THE ELDERS OF ISRAEL, AND HE SAID UNTO AARON, etc.

פרק שמונה ועשרים

1 ויאמר משה אל ה' בי ה' לא איש דברים אנכי
2 וגוי. יש להקשות משה שהיה לו כל
3 המעלות ואף שלימות הגוף היה לו כמו שאמרו
4 על קומתו ובכל דבר איך היה זה שלא היה איש
5 דברים והוא נחשב מן השלימות. דע כי מפני
6 שהיה משה רחוק מן החומר, ואין כח בלתי
7 נבדל מן החמרי כמו הפה והלשון, שכח הראיה
8 והשמיעה אין פעולתם בתנועה רק במנוחה, כמו
9 שהוא לאוזן ועין שפעולתם במנוחה. וזה ענין
10 שכלי כי הגשמי פועל בתנועה, ולכך לא היה
11 למשה כח הדבור שהוא גשמי. ואם קשה מה
שיתבאר לקמן אצל פה להם ולא ידברו, ששם
משמע כי הפה הוא עיקר האדם, אין דבר זה
קשיא למבין, כי הדבור בעצמו אין ספק כיון
שהוא על ידי תנועה הוא פועל גשמי, אבל הוא
על ידי שכל שיוודע לצרף הדבור, כמו שהבאנו
ראיה מן התינוק שיש לו הכלים שהם מחתכים
הלשון ואין לו הדבור, יחסר לו צרוף הלשון,
ולא היה למשה חסר אלא חתוך הדבור והוא
בודאי פעל גשמי. וכאשר תבין זה תבין גם כן
מה שאמרו רז"ל בפרק המפלת (גדה ל' ע"ב)
כשהולד יוצא לאויד העולם בא מלאך וסטרן
על פיו ומשכח ממנו כל התורה. למה אמרו
סטרן על פיו, כי הוא זה אשר אמרנו לך, כי
הפה שנעשה בו אדם חי מדבר גשמי הוא משכח
ממנו כל התורה. ופירוש זה כי האדם מתחבר
בו הנשמה אל החומר, ובעבור שאין הנשמה
השכלית מחובר בו בחומר, דהיינו בעוד שלא
יצא לאויר העולם, אז נשמתו נבדלת ואז היא
שכלית לגמרי וידע כל התורה, ובעת יציאתו
נגמר בריאתו והנשמה תתחבר לחומר, וכאשר
תתחבר הנשמה אל הגוף נעשה אדם חי מדבר
גשמי, וזה שמשכח כל התורה שאינו שכלי לגמרי.

וכן תרגם אונקלוס (בראשית ב') ויהי האדם
לנפש היה והוא לרוח חיה ממלא. כי האדם
צורתו חבור הנשמה השכלית והגוף ביהוה,
ודבר זה הוא עצמו כח המדבר שהוא
נשמה עם הגוף כמו שיתבאר, וכח המדבר
הוא גמר צורתו, וכל זמן שהוא בבטן
אמו אין לו רוח ממלא עד שהוא יוצא
לאויר העולם. והכאה הזאת שהוא מכה
על פיו, רצה לומר גמר צורתו, ונקרא זה
הכאה על פיו, כי כן גמר צורה של כלי נקרא
מכה בפטיש המכה על הכלי בגמר מעשה זהו
גמר מלאכתו, כן גמר צורתו שהוא חי מדבר
הוא נעשה על ידי גמר פיו ששם כח הדברי,
והגמר היא הכאה ושם נגמר ונעשה האדם מורכב
מן הנשמה השכלית וגוף, וזה כי פועל הדבור
על ידי גוף, ואי אפשר זה בלא נשמה שכלית כמו
שאמ' למעלה כי התינוק שאין לו שכל אינו מדבר
וכן הבהמה יש לה כלי הדבור ואין בה דבור
כי הבהמה אין לה נשמה שכלית. ובא לומר כי
גמר צורתו של אדם שזהו גמר מלאכתו, נעשה
בגמר פיו שבו כח הדברי, ולכך קאמר משכח
ממנו כל התורה כולה, שהיה קודם חבור הנשמה
השכלית בגוף למד כל התורה והיה שורה בטובה
כל זמן שלא היה חבור לו אל הגוף הגשמי.
וכאשר משה היה נבדל במעלתו, לא היה נוטה
אל הגשמי כי אם אל מעלה הנבדלת, היה חסר
גמר פטיש זה, ולכך אף אחר שיצא לאויר העולם
ידע כל התורה ותחסרהו מעט מאלהים לכך היה
חסר לו דבר זה, והבן זה כי הוא דבר ברור.
ואמרו חכמים (עי' פסחים צ"ט ע"א) מרבה דברים
מרבה שטות, כי הדבור פעל גשמי, כי ברוב
דברים ירחק מן השכל. והנה התבאר לך מה
שלא היה משה בעל פה ולשון.

- 1 זה הספר נקרא בפי התנא רחב"ג סוטה דל"ו חומש הפקודים . וכ"כ בה"ג . ונרשם
- 2 בדעת רבותינו ענין שני הפקודים שבזה הספר . יותר משאר דברים שמיוהדים
- 3 בזה הספר . כמו המרגלים וברכת בלעם ועוד הרבה . משום דעיקר זה הספר הוא
- 4 מהלוק ומשנה הליכות עם ה' בחיי העולם מאז שהגיעו לא"י . מן הדרך שהלכו
- 5 במדבר . שבמדבר היו מתנהגים במדת תפארת שהלך לימין משה שהוא לגמרי
- 6 למעלה מהליכות הטבע . ובא"י הלכו בדרך הטבע כסתרי השנחת מלכות שמים
- 7 כ"ה . וזה השנוי התחיל עודם במדבר בשנת הארבעים כמו שביארנו בפ' הקת .
- 8 עפ"י זה השנוי נעשו מלחמות ישראל עם הכנעני ועם סיהון בדרך הטבע .
- 9 וגם המטה לא הי' עוד ביד משה תמיד אלא לעת הצורך לפי ההכרח כמו שביארנו
- 10 שם . וע"ז השנוי המצוין בזה הספר אמרו הו"ל בכראשית רבה פ"ג ויבדל
- 11 אלהים בין האור ובין החשך זה ספר במדבר שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים ובין
- 12 באי הארץ . אכן עיקר ההפרש הזה הי' ניכר בשני הפקודים שהיו שני ענינים
- 13 שונים בחומר המעשה . ונשתנו בצורת המעשה לפי הליכות ישראל . מש"ה בפעם
- 14 הראשונה הי' עפ"י סדר הדגלים סד' רוחות כמרכבה לשכינה . והי' אפרים ראש
- 15 הדגל וקודם למנשה . ולא כן בפקודי פ' פינחס בשנת הארבעים . כמש"כ בפנים
- 16 ב' כ' . ועוד בפקודי פ' במדבר היו הראשים מוכרחים להיות סאותו השבט .
- 17 ולא כן הי' בפקודי פ' פינחס כמש"כ בפנים א' מקרא ב' . מש"ה רשום זה הענין
- 18 כאד . עד שראו הו"ל לקרוא שם להספר חומש הפקודים . והנראה דעפ"י זה
- 19 הכונה אמרו הו"ל דויהו בנסוע הארון הוא ספר בפ"ע . ללמדנו באשר כי
- 20 התחלת השנוי הי' מן ויהי העם כמתאוננים וגו' כי בשביל שהתנהגו במדת
- 21 תפארת נעשו מיד אחר שחטאו . כי הי' צל ההשנחה על יד ימינם . ודבר זה היה
- 22 קשה עליהם לסבול עד שגרם לשלוח סרגלים כאשר יבואר ר"פ שלח .
- 23 וסוזה נשתלשל והלך עד שהגיע לזה השנוי כאשר יבואר שם . וא"כ פרשה זו
- 24 קטנה היא המהלכת בין שני אופני הליכות ישראל . עד שכל חלק א' מן הספר
- 25 תא ספר בפ"ע . כמו זה ההילוך הוא ספר בפ"ע . וזה ההילוך הוא ספר בפ"ע .
- 26 וכמש"כ בפ' בראשית עה"פ זה ספר . שספור ענין גדול נקרא ספר :

13) ויקרא (כה)
LEVITICUS (25)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ שִׁבְתָּ
לַיהוָה: שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרִמְךָ וְאִסַּפְתָּ אֶת-
ד תְּבוּאָתָהּ: וּבַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שִׁבַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ שִׁבַת לַיהוָה
ה שְׂדֶךָ לֹא תִזְרַע וְכְרִמְךָ לֹא תִזְמַר: אֶת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת-
ו עֲנָבֵי גִזְיֶיךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ: וְהִזְיֵתָה שִׁבַת
הָאָרֶץ לָכֶם לְאֲכֹלָה לָךְ וּלְעַבְדְּךָ וּלְאִמְתְּךָ וּלְשִׁכִירְךָ וּלְתוֹשֵׁבְךָ
ז וְהַגְרִים עִמָּךְ: וּלְבַהֲמֹתְךָ וּלְחַיָּה אֲשֶׁר בְּאֶרְצֶךָ תִּהְיֶה כָל-תְּבוּאָתָה
ח לְאֲכֹל:

¹ H^ASHEM spoke to Moses on Mount Sinai, saying: ² Speak to the Children of Israel and say to them: When you come into the land that I give you, the land shall observe a Sabbath* rest for H^ASHEM. ³ For six years you may sow your field and for six years you may prune your vineyard; and you may gather in its crop. ⁴ But the seventh year shall be a complete rest for the land, a Sabbath for H^ASHEM; your field you shall not sow and your vineyard you shall not prune. ⁵ The aftergrowth of your harvest you shall not reap and the grapes you had set aside for yourself you shall not pick; it shall be a year of rest for the land. ⁶ The Sabbath produce of the land shall be yours to eat, for you, for your slave, and for your maidservant; and for your laborer and for your resident who dwell with you. ⁷ And for your animal and for the beast that is in your land shall all its crop be to eat.